

Żółw błotny

1. O gatunku

Żółw błotny jest jedynym dziko żyjącym, rodzimym gatunkiem żółwia w Polsce. Niegdyś zamieszkiwał on obszar całego kraju, dziś jest bardzo rzadki i występuje wyspowo. Najliczniejsze stanowiska zachowały się na Polesiu Lubelskim, na Mazurach i Warmii oraz w dolinie Zwoleńki. Od 1935 r. jest objęty ochroną ścisłą. Jest jednym z nielicznych zwierząt, które do życia potrzebują skrajnie odmiennych środowisk, tj. zbiorników wodnych oraz miejsc bardzo suchych, gdzie może złożyć jaja.

Żółwie to gady, które posiadają szkielet zewnętrzny. Część grzbietowa pancerza nazywa się karapaks, a brzuszna – plastron. Karapaks żółwia błotnego jest oliwkowo-brązowy, pokryty gładkimi, regularnymi rogowymi tarczami. Dobrze wykształcony plastron pokryty jest dużymi, nieregularnymi jasnymi plamami. Głowa, szyja i odnóża są usiane małymi, licznymi żółtymi plamkami, choć zdarzają się okazy czarne. Długość pancerza rzadko przekracza 20 cm, a masa ciała 1 kg.

Żółw błotny zamieszkuje niewielkie zbiorniki wodne, takie jak jeziora, stawy, leśne oczka wodne, jak również wolno płynące rzeki o mulistym dnie. Żółwie świetnie pływają i nurkują. Są drapieżnikami polującymi i odżywiającymi się pod wodą, gdzie mogą przebywać nawet do godziny. W skład ich diety wchodzi owady wodne, ich larwy, ślimaki, kijanki, żaby oraz małe ryby. Nie pogardzą też padliną. Potwierdzono także odżywianie przez nie się pędami roślin wodnych. Jak każdy zmiennocieplny gatunek, lubią wygrzewać się na słońcu. Zimą spędzają zagrzebane w mule na dnie zbiornika wodnego przez około 5 miesięcy. Wybudzają się w okolicach kwietnia i odbywają trwające kilka dni gody. Na czas składania jaj (zależnie od warunków atmosferycznych pod koniec maja lub na początku czerwca) żółwice wychodzą na ląd i poszukują miejsc o podłożu piaszczystym, luźnym, pozwalających wygrzebać odpowiednią jamkę do założenia gniazda. Miejsca te muszą być odpowiednio nasłonecznione i suche. Na odpowiednim terenie gniazda są zakładane blisko siebie, zwykle w tych samych miejscach, co w latach poprzednich. Zwykle są one położone do kilkuset metrów od wody. Po zagrzebaniu jaj samice zasypują i maskują gniazda, same zaś wracają do macierzystych zbiorników. Młode żółwie wykluwają się po około 100 dniach, mają ok 2,5 cm długości i miękkie pancerze. Wydostają się z gniazda i rozpoczynają wędrówkę w poszukiwaniu odpowiedniego zbiornika wodnego lub zakopują się w głębsze warstwy gleby na zimowanie. Do skutecznego rozmnażania żółwie błotne potrzebują odpowiednio długiego i ciepłego lata. Jeżeli lato jest za krótkie i za mało słoneczne, młode mogą nie wykluć się do jesieni, tylko przeczekać zagrzebane w piasku do następnej wiosny. Dopiero po upływie 6 lat pancerz twardnieje na tyle, że żółwie mogą nie obawiać się drapieżników.

2. Problemy

Na początku XX wieku zauważono wyraźne zmniejszenie liczebności żółwia błotnego na terenie kraju, związane przede wszystkim z zanikiem zajmowanych przez ten gatunek stanowisk. Zjawisko to spowodowane było przede wszystkim spadkiem poziomu wód gruntowych wskutek jednostronnych melioracji odwadniających. Negatywny wpływ miała także zabudowa lub zalesianie piaszczystych polanek, bez których gady te nie mogą się rozmnażać. Poważnym zagrożeniem dla żółwi jest wzmożony ruch drogowy. Samice w poszukiwaniu odpowiedniego miejsca do złożenia jaj przebywają daleką wędrówkę, podczas której nieraz muszą pokonać ruchliwą jezdnię. Po złożeniu jaj samice muszą szczęśliwie wrócić do swojego zbiornika wodnego, ponownie pokonując niebezpieczną trasę. Badacze

zauważają, że dość często samice wybierają na gniazda pobocza dróg albo mniej piaszczyste drogi, gdzie jaja złoża jaj nie są bezpieczne. Małe żółwie po wydostaniu się z gniazda poszukują dla siebie odpowiednich zbiorników wodnych. Podczas ich wędrówki zagrażają im drapieżniki: lis, borsuk, jenot, szop pracz czy wizon amerykański, dziki. To zagrożenie nasiliło się znacznie w ostatnich latach ze względu na ~~niespotykaną dotąd~~ liczebność lisa. Bardzo często zdarza się, że młode nie zdążą się wykluć, gdyż drapieżniki rabują gniazda, wyjadając z nich jaja. Populacja żółwia błotnego na terenie naszego kraju potrzebuje działań na rzecz czynnej ochrony tego gatunku.

3. Działania

Działania związane z ochroną żółwia błotnego w ramach projektu: polegają one przede wszystkim na ochronie lęgówisk przed zarastaniem poprzez usuwanie nalotu drzew i krzewów oraz koszenie. Prowadzi się także eliminację drapieżników. Aby zmniejszyć liczbę zrabowanych przez drapieżniki gniazd, prowadzi się aktywną ochronę miejsc lęgowych. Polega ona na tym, że w okresie wiosennym, gdy składane są jaja, obserwuje się lęgowisko i po opuszczeniu terenu przez samice gniazda zabezpiecza się stalową siatką. Jesienią, gdy młode żółwie zaczynają się wykluwać, obserwuje się zabezpieczone wiosną gniazda. W momencie, gdy młode próbują wydostać się z gniazd, zdejmuje się siatki ochronne, a żółwie przenosi do okolicznych zbiorników wodnych.

4. Przykłady

Czynna ochrona żółwia błotnego prowadzona jest w 5 nadleśnictwach na terenie 4 obszarów Natura 2000. Aktywna ochrona gniazd prowadzona jest w Nadleśnictwie Chełm na obszarze dwóch lęgówisk. W latach 2018-2021 zabezpieczono łącznie 119 gniazd z których do okolicznych zbiorników wodnych przeniesiono 950 młodych żółwi. Nadleśnictwo Nidzica prowadzi całoroczny odstrzał redukcyjny lisa. Przy okazji ochrony miejsc lęgów przed zarastaniem w Nadleśnictwie Nidzica chronione są również ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe.

5. Ciekawostki

Żółwie są długowieczne, długość ich życia w naturze potrafi przekroczyć 120 lat.

Płeć rozwijających się embrionów determinuje ciepłota otoczenia.

Zwierzęta te są bardzo skryte i przywiązane do miejsc swojego bytowania, co sprawia, że do zniszczenia całej miejscowej populacji wystarczy zmiana mokradła w zbiornik rekreacyjny.

Na terenie Polski utworzono 4 rezerваты przyrody dla ochrony żółwi błotnych i powołano 50 Obszarów Natura 2000, gdzie gatunek ten jest przedmiotem ochrony.

6. Mapa

Chełm, Nidzica, Olsztynek, Rzepin, Zwolen